

CHINGDUANG YURAYONG, HEIDI NIVA, MATTI MIESTAMO,
 HELSINKI HELSINKI HELSINKI
 SEPPÖ KITTILÄ & ERIKA SANDMAN
 HELSINKI HELSINKI

Miscellanea typologica uralica ex oriente et occidente

---

1. Johdanto

Tämä kirjoitus on saanut inspiraationsa professori Riho Grünthalin uralilaisen kielikunnan kehitystä ja leviämistä käsittelevistä kielihistoriallisista tutkimuksista. Lähtökohtana on ajatus uralilaisesta itäisestä alkukodista, kuten seuraavassa sitaatissa esitetään.

”Proto-Uralic has a number of eastern typological features suggesting an eastern origin. It also has some rare features that have remained stable in the family, indicating that, while early Uralic must have expanded via language shift, the shifting population had minimal impact on Proto-Uralic grammar and vocabulary.” (Grünthal et al. 2022: 514.)

Tavoitteenamme ei ole esittää kattavaa katsausta kielikunnan typologisiin piirteisiin areaalisesta näkökulmasta vaan tuoda allekirjoittaneiden typologisia tutkimuksia ja havaintoja mukaan keskusteluun valaisemaan empiirisesti, miten uralilaisen kielikunnan itäinen alkuperä konkreettisesti heijastuu sen typologiassa.

Uralilaisia kieliä puhutaan kahden merkittävän typologisen alueen välissä: koillinen Euraasia idässä ja Eurooppa lännessä. Tämä antaa mahdollisuuden tarkastella diakronisia muutoksia mielenkiintoisella tavalla sekä kielikunnan sisäisen variaation että kielikontaktien näkökulmasta.

Johdannon jälkeen luvussa 2.1. esitellään taustatutkimuksia uralilaisen kielikunnan leviämisestä ja typologisesta esihistoriasta. Tarvittavat työkalut valittujen typologisten piirteiden areaaliseen tarkasteluun käydään läpi luvussa 2.2. Luvussa 3 rinnastetaan tässä työssä tehdyt havainnot aiemmissä tutkimuksissa esitettyihin yleistyksiin ja esitetään empiirisiä todisteita uralilaisen kielikunnan itäisten juurten puolesta sekä kartoitetaan sekundaarisia läntisiä elementtejä nykykielissä.

2. Uralilaisten kielten areaalitypologia idästä länteen

2.1. Kantaauralin leviäminen ja typologinen esihistoria

1900-luvulla suomalaisessa tiedeyhteisössä vallitsi pitkään ajatus Suomen kansan alkukodista Volgan mutkassa nykyisen Keski-Venäjän alueella. Ajatus elää vielä jossain määrin arkeologiassa, mutta kielitieteellinen tutkimus todistaa yhä vahvemmin tätä näkemystä vastaan (Grünthal et al. 2022: 496). Kielelliset tiedot vihjaavat pikemminkin itäisempään alkukotiin Siperian länsiosassa Uralin itäpuolella, jossa samojedikielten ajatellaan erkaantuneen joukosta ensimmäisenä, mistä todisteena on pienempi osuus kognaattisanastoa muiden kielten kanssa (ks. esim. Nichols 2021). Samoin muuttoliikkeen ja kulttuurin leviämisen tendenssi Pohjois-Euraasian vyöhykkeellä on yleisemmin idästä länteen (ks. esim. Janhunen 2014; Olalde et al. 2018).

Areaalinäkökulmasta uralilaisten kielten typologia osoittautuu hyvin itäiseksi ja niillä on merkittävä määrä yhtäläisyyksiä Sisä-Aasian kielten kanssa (Nichols 2021). Janhusen (2007) sanoin tämä areaalinen jatkumo muodostaa ural-altailaisen vyöhykkeen. Jotkin piirteet esiintyvät myös laajemmin Siperian, Koillis-Aasian ja pohjoisen Tyynenmeren rannikkoalueen kielissä (Grünthal et al. 2022: 511), esimerkiksi matala finiittisyyden aste (Shagal et al. 2019), mahdollinen absoluutiivi-ergatiivi-argumenttimerkintäjärjestelmä (Itkonen 1975; Katz 1980; De Smit 2014) ja johtamattoman verbivartalon intransitiivisuus (Nichols et al. 2014; Grünthal & Nichols 2018). Tärkeää on se, että uralilaisista kielistä löytyy myös piirteitä, jotka eivät ole yleisiä maailman kielissä ja saattavat kestää hyvin kontaktista tulevaa painetta mukautua kontaktikielten malliin. Näistä Grünthal et al. (2022: 511) luettelevat esimerkiksi duaalin, kieltoverbin, poikkeuksellisen stabiilin objektin sijamerkinnän vaihtelun, subjekti- vs. objektikonjugaation ja persoonattomat pronominivartalot. Reuna-alueilla, erityisesti saamelaisissa, itämerensuomalaisissa ja samojedikielissä, arkaismit säilyvät vahvimmin: näitä ovat esimerkiksi kaksitavuinen tavurakenne ja arkaaiset taivutusparadigmat (Janhunen 2020).

Uralilaisten kielten typologinen stabiilisuus voi selittyä kielenulkoi-silla tekijöillä. Nimittäin muuttoliikkeen historiassa luonnolliset katastrofit

ja epidemiat ovat vauhdittaneet muuttoliikettä niin, että vaikutus substraattiväestön kielistä ei ehtinyt päästä vaikuttamaan uralilaiseen typologiaan merkittävästi välikantakielten tasolla ja kantaauralilaiset rakenteelliset pohjat stabiloituvat kaikissa haaroissa (Grünthal et al. 2022: 504, 513; Saarikivi 2022). Näin ollen uralilaisten kielten välinen diversiteetti heijastaa läpinäkyvämmiin myöhempää mukautumista naapurikieliin eri paikoissa ja aikakausilla. Substraattivaikutukset tulivat pikemminkin myöhemmistä muuttoliikkeistä pohjoiseen, jossa alkuperäisväestö mm. Jenisein, Volgan ja Itämeren alueilla vaihtoi puhumaan uralia (Grünthal et al. 2022: 514). Yhtenä tekijänä on työntämispaine etelästä arovyöhykkeen väestöltä, joka puhui indoeurooppalaisia, turkkilaisia ym. kieliä.

Typologinen variaatio kielikunnan sisällä asettuu näin monen piirteen osalta jatkumolle idästä länteen, kun alkuperäiset itäiset piirteet ovat säilyneet kielikunnan itäisissä kielissä ja länteen siirtyneet kielet ovat omaksuneet läntisempiä piirteitä naapurikieliltään. Näitä läntisiä piirteitä ovat esimerkiksi VO-perussanajärjestys, finiittiset sivulauseet partisiippien käytön sijaan ja partikkelikomparatiivi (esim. suomen *X on isompi kuin Y*, ks. myös luku 3.5). Mielenkiintoisen näkökulman tähän tarjoaa Dahl (2008, ks. myös Miestamo 2006), joka näyttää WALS-tietokannan pohjalta, että suomi on itse asiassa varsin eurooppalainen kieli (ks. myös Miestamon 2011 vastaava katsaus koltansaamen typologiaan).

Tässä työssä tarkastellaan yhtäläisyyksiä naapurikielten kanssa idässä ja lännessä ja valaistaan näin yllä mainittuja väitteitä uralilaisten kielten typologisista kehityskuluista areaalitypologisin menetelmin.

2.2. Areaalitypologian työkalut

Uralilaisten kielten typologiasta on olemassa useampia katsauksia, joissa kielikunnan sisäinen diversiteetti on otettu hyvin esille (esim. Collinder 1960; Janhunen 1982; 2020; Comrie 1988). Hiljattain on ilmestynyt myös uudempi käsikirja *The Oxford Guide to the Uralic languages* (Bakró-Nagy et al. 2022), jossa yksittäiset uralilaiset haarat sekä kielikunnalle tunnusomaiset typologiset piirteet saavat kukin oman lukunsa.

2000-luvulle tultaessa on kehitetty myös typologisia tietokantoja, joiden avulla uralilaisia kieliä voidaan vertailla tehokkaammin muihin maailman kieliin. *World Atlas of Language Structures* (WALS 2013) sisältää jonkin verran uralilaisia kieliä, mutta niiden edustavuus vaihtelee piirteestä toiseen. Vuonna 2023 on myös julkaistu tietokanta Grambank, jonka alajärjestelmään sisältyy *Uralic Areal Typology* (UraTyp, Norvik et al. 2022). UraTyp sisältää Grambankista laajennetun piirteiden valikoiman, jonka tarkoitus on tuoda esille selkeämmin uralilaisen kielikunnan sisäistä variaatiota. UraTypin tiedot, jotka ovat WALSia runsaampia, toimivat hyvin lähtökohtana areaaliselle

tarkastelulle ja sitä hyödynnetäänkin myöhemmin luvussa 3 typologisten piirteiden kuvauksen tukena.

Uralilaisesta kielikunnasta puhutaan tässä työssä kielialueiden kontekstissa. Yhtäältä kielikunnan itäpäässä esiintyy laaja Pohjois-Euraasian kielialue, josta käydyssä keskustelussa uralilaiset kielet ovat olleet hyvin esillä (esim. Trubetzkoy 1923; Skalička 1933–1934; Helimski 2003 jne.). Toisaalta kielikunnan länsipää on kosketuksissa myös ns. *Standard Average European* (SAE)-alueen kieliin (ks. Whorf 1956; Haspelmath 2001). Jälkimmäinen kieliliitto on muodostunut myöhemmin kuin edellinen, sillä useimmat SAE-piirteet lienevät syntyneet vasta 1. vuosituhannella jaa. (ks. Haspelmath 1998), kun taas typologiset yhtäläisyydet Pohjois-Euraasian kielissä olivat stabiloituneet jo aiemmin 1. vuosituhannella eaa. tapahtuneen konvergoitumisen kautta (ks. esim. Gruzdeva & Janhunen 2020; Yurayong & Szeto 2020 itäisen Pohjois-Euraasian esihistoriallisesta altailaistumisesta).

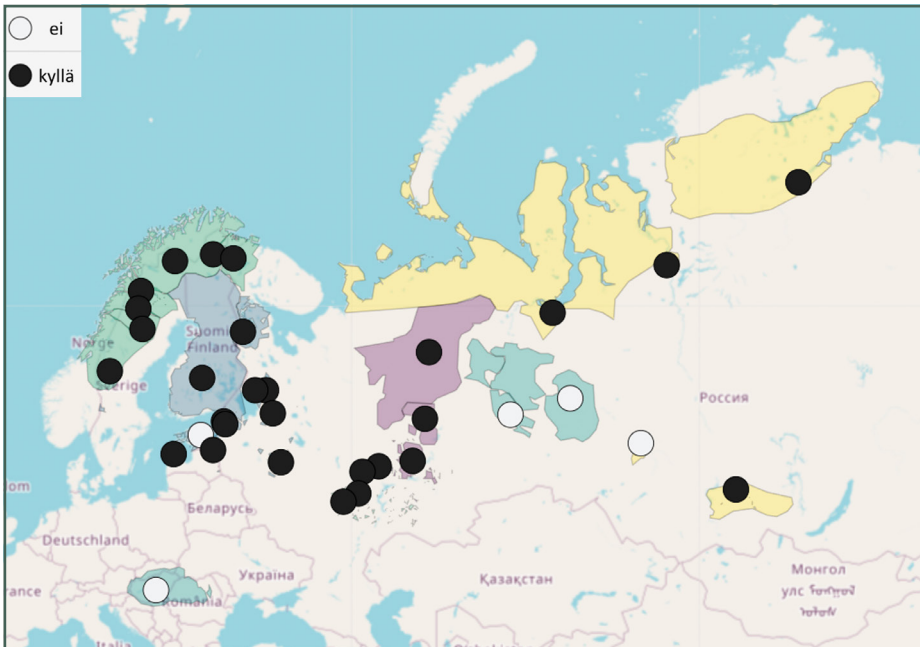
Tätä taustaa vasten tarkastellaan seuraavaksi uralilaisten kielten diversiteettiä tarkemmin viiden valikoidun typologisen piirteen valossa. Sen lisäksi, että näitä piirteitä on laajasta typologisesta näkökulmasta tutkittu allekirjoittaneiden omissa tutkimuksissa, ne samalla heijastavat hyvin uralilaisten kielten maantieteellistä jakoa idän ja lännen välissä. Tarkastelun yhteydessä pohditaan myös samansuuntaisia tendenssejä naapurikielissä. Voimme lisäksi mainita, että piirteet ovat hyvin erilaisia ja koskevat kielen rakenteen eri osa-alueita. Siksi ne antavat hyvän kuvan uralilaisten kielten vaihtelusta ja samankaltaisuudesta yleisemmällä tasolla.

3. Typologinen variaatio uralilaisissa kielissä areaalinäkökulmasta

3.1. Standardinegaatio

Typologisessa tutkimuksessa negaatiota on tarkasteltu useista eri näkökulmista (ks. esim. Miestamon 2017 yleiskatsaus negaation typologiseen tutkimukseen). Tässä tarkastelemme vain standardinegaatiota, eli deklaratiivisten verbipredikaattillisten päälauseiden kieltoa. Aiemman tutkimuksen perusteella (esim. Honti 1997a; 1997b; Miestamo et al. 2015; Miestamo 2022) uralilaisten kielten standardinegaatio tarjoaa areaalisesti mielenkiintoista variaatiota ja osoittaa yhteyden idempänä puhuttaviin kieliin.

Standardinegaation typologisessa tutkimuksessa on kiinnitetty huomioita erityisesti kiellonmerkitsinten morfologiseen tyyppiin (partikkeli, affiksi vai verbi) sekä niiden määrään (yksi vai useampi) ja sijaintiin lauseessa (ks. Dahl 1979; Payne 1985; Dryer 2013a; 2013b). Lisäksi kieltolauseiden rakennetta on tarkasteltu kokonaisvaltaisemmin kiinnittäen huomiota mahdollisiin

Kartta 1: Voiko kielessä ilmaista standardinegaatiota taipuvalla apuverbillä? (UraTyp: GB298)

rakenteellisiin eroihin suhteessa myöntölauseisiin. Miestamo (2005) kutsuu tällaisia eroja negaation ja affirmaation asymmetriaksi. Tilanpuutteen vuoksi emme tässä voi havainnollistaa näitä typologisia luokitteluja, vaan keskitymme ainoastaan uralilaisten kielten alueellisen vaihtelun näkökulmasta relevantteihin piirteisiin.

Uralilaisen kielikunnan yleisin tapa ilmaista standardinegaatiota on konstruktio, jossa kiellonmerkitsin on apuverbi ja leksikaalinen verbi on eifiniittisessä muodossa. Tätä konstruktiota ei tavata Euroopan indoeurooppalaisissa kielissä, mutta sitä esiintyy kaikkialla uralilaisessa kielikunnassa aina saamelaiskielistä samojedikieliin (ks. kartta 1) sekä idempänä tunguusilaisissa ja paleosiperialaisissa kielissä.

Uralilaisten kielten välillä on kuitenkin paljon variaatiota siinä, mitkä verbikategoriat merkitään kieltoverbiin ja mitkä leksikaaliseen verbiin. Samojedikielissä melkein kaikki kategoriat ovat kieltoverbissä, kun taas leksikaalinen verbi on taipumattomassa konnegatiivimuodossa, esimerkkinä nganasan (1). Monissa saamelaisissa ja itämerensuomalaisissa kielissä puolestaan kieltoverbi saa ainoastaan persoonan ja luvun merkinnän, ja muut verbikategoriat merkitään leksikaaliseen verbiin, esimerkkinä vepsä (2).

Nganasani (Gusev 2015: 105)

(1) a.	<i>hed̥it̥i-t̥i</i> kävellä-PRS.3SG 'këvelee'	b.	<i>ni-nt̥i</i> NEG-PRS.3SG	<i>hed̥it̥i-ʔ</i> kävellä-CNG 'ei këvele'
c.	<i>hed̥it̥i-s̥jə</i> kävellä-PST.3SG 'käveli'	d.	<i>ni-s̥jə</i> NEG-PST.3SG	<i>hed̥it̥i-ʔ</i> kävellä-CNG 'ei kävellyt'
e.	<i>hed̥it̥i-tə-biambi-ŋ</i> kävellä-FUT-NARR-2SG 'kuulemma këvelet'	f.	<i>ni-ntə-biambi-ŋ</i> NEG-FUT-NARR-2SG	<i>hed̥it̥i-ʔ</i> kävellä-CNG 'et kuulemma këvele'

Vepsä (Grünthal 2015: 123)

(2) a.	<i>mäne-n</i> mennä-1SG 'menin'	b.	<i>e-n</i> NEG-1SG	<i>mäne</i> mennä.CNG 'en mene'
c.	<i>män-i-n</i> mennä-PST-1SG 'menin'	d.	<i>e-n</i> NEG-1SG	<i>mäne-nd</i> mennä-PST.PTCP 'en mennyt'

Kun leksikaalinen verbi muuttuu ei-finiittiseksi ja (jotkin) verbikategoriat merkitään sen sijaan kieltoverbiin, kieltolauseen rakenteen voidaan katsoa eroavan myöntölauseesta ja kyseessä on asymmetrinen kieltokonstruktio (tarkemmin asymmetrisen kiellon alatyyppejä, jossa asymmetria koskee finiittisyyttä, tyyppi A/Fin, ks. Miestamo 2005). Toisaalta on monia uralilaisia kieliä, joissa negaatiota ilmaistaan yksinkertaisesti kieltopartikkelilla, esim. mansi (3).

Mansi (Sipőcz 2015: 194)

(3) a.	<i>tot-ēy-əm</i> tuoda-PRS-1SG 'tuon'	b.	<i>at</i> NEG	<i>tot-ēy-əm</i> tuoda-PRS-1SG 'en tuo'
c.	<i>tot-s-əm</i> tuoda-PST-1SG 'toin'	d.	<i>at</i> NEG	<i>tot-s-əm</i> tuoda-PST-1SG 'en tuonut'

Kun ainoa rakenteellinen ero kiello- ja myöntölauseen välillä on kiellonmerkitsimen esiintyminen, puhutaan symmetrisestä kiellosta. On myös joitakin uralilaisia kieliä, kuten udmurtti ja mari, joissa kielloa voidaan ilmaista tempus-aspekti-modus-kategorioihin sidonnaisilla suffikseilla, mutta emme

käsittele niitä tässä, koska tämä ei ole suoraan relevanttia tässä käymällemme keskustelulle itäisistä ja läntisistä yhteyksistä.

Kieltoverbikonstruktio palautuu uralilaiseen kantakieleen (ks. esim. Honti 1997b: 171–173). Nykykielissä havaittu variaatio kategorioiden jakautumisessa kieltoverbin tai leksikaalisen verbin välillä seuraa tiettyä hierarkiaa (Comrie 1981). Kaikkia verbikategorioita kantava kieltoverbi samojedikielissä (1) edustaa alkuperäistä rakennetta, josta verbikategorioiden merkintä alkoi asteittain siirtyä leksikaaliseen verbiin. Muutosprosessin päätökseksi voidaan katsoa (esim. mansissa (3) esiintyvä) kieltopartikkeli, joka on etymologisesti samaa perua kuin kieltoverbit muissa uralilaisissa kielissä ja josta kaikki verbikategoriat ovat täysin siirtyneet leksikaaliseen verbiin. Tämä kehitys on siis johtanut asymmetrisestä symmetriseen kieltoverbiin.

Kaikkia verbikategorioita kantava kieltoverbi esiintyy uralilaisien kielten jatkumon itäreunalla, mutta verbikategorioiden distribuutiosta kieltoverbin ja leksikaalisen verbin välillä ei muuten löydy selvää areaalista jakaumaa. Yhtäältä on itäuralilaisia kieliä, joissa kieltoverbi on menettänyt kaiken taivutuksen, kuten mansi, hanti ja selkuppi. Toisaalta on länsiuralilaisia kieliä, joissa kieltoverbi kantaa edelleen useita verbikategorioita, kuten etelä-viro ja eteläsaame, joissa tempus, persoona ja luku merkitään kieltoverbiin.

On kuitenkin huomionarvoista, että kieltoverbikonstruktioita ylipääntään on hyvä syy pitää itäisenä piirteinä, josta löytyy vastineita esimerkiksi tunguusikielistä, kuten uiltasta (4), ja paleosiperialaisista kielistä, kuten nivhistä (5).

Uilta (Tsumagari 2009: 13)

(4) a.	<i>ɲennɛɛ-ni</i> mennä.PRS-3SG 'menee'	b.	<i>e-si-ni</i> NEG-PRS-3SG 'ei mene'	<i>ɲennee</i> mennä.PTCP
c.	<i>ɲene-xe-ni</i> mennä-PST-3SG 'meni'	d.	<i>ec-ci-ni</i> NEG-PST-3SG 'ei mennyt'	<i>ɲennee</i> mennä.PTCP

Nivhi (Gruzdeva & Fedotov 2024, painossa)

- (5) *n-oyla mrai-to qhaw-k if mu-jvi-j.*
1SG-lapsi olla_laiska-DAT NEG-NMLZ.AG 3SG kuolla-PROG-IND
'Lapseni ei ole laiska, hän on sairas.'

Grünthal et al. (2022) katsovat kieltoverbin olevan juuri yksi piirteistä, jotka typologisesti yhdistävät uralilaiset kielet Tyynenmeren rannikkoalueen kielisiin idässä.

Tarkastelemamme kieltenvälisen variaation lisäksi voimme havaita myös mielenkiintoista kielen sisäistä vaihtelua standardikieltorakenteissa. Esimerkiksi mordvalaisissa kielissä kaksi menneen ajan muotoa kielletään eri rakenteilla: 1. preteriti taipuvalla kieltoverbillä (6a) ja 2. preteriti taipumattomalla kieltopartikkelilla (6b).

Ersä (Cygankin 1980: 318–319)

- (6) a. *ezj-inʹ*   *mora*   b. *a*   *mor-ilʹinʹ*
 NEG.PST-PST1.1SG laulaa.CNG   NEG laulaa-PST2.1SG
 'en laulanut'   'en ollut laulanut'

Vaihtelut eivät kuitenkaan aina perustu systemaattisesti kieliopilliseen ympäristöön. Esimerkiksi etelävepsän aineistossa esiintyy yllä kuvatun normin mukaisen konstruktion (2) ohella esimerkkejä, joissa persoona on merkitty sekä kieltoverbiin että leksikaaliseen verbiin (7).

Vepsä (Grünthal 2015: 204)

- (7) *sä*   *e-d*   *vähembad*   *dohtriid*   *teda-d*.
 2SG NEG-2SG vähemmän.PTV lääkäri.PTV tietää-2SG
 'Sinä et tiedä vähemmän kuin lääkäri.'

Tällaista vaihtelua voitaneen laajemmasta diakronisesta näkökulmasta pitää välivaiheena, jossa finiittiset kategoriat ovat alkaneet siirtyä kieltoverbistä leksikaaliseen verbiin.

Kiellonmerkitsin esiintyy maailman kielissä tavallisimmin ennen (leksikaalista) verbiä noudattaen ns. Neg-First-periaatetta. Kieltoapuverbit ovat kuitenkin sensitiivisiä myös kielen yleisemmille sanajärjestysominaisuuksille (ks. Dahl 1979; Dryer 2013b). Kun itäisissä uralilaisissa kielissä on säilynyt vahvemmin Itä-Euraasian kielille tyypillinen OV-perussanajärjestystyyppi, voitaisiin Greenbergin sanajärjestyskorrelaatioiden mukaan olettaa, että kieltoverbi sijoittuisi leksikaalisen verbin jälkeen yleisemmin juuri itäisissä kielissä kuin läntisissä, joissa sanajärjestys on yleisimmin VO. Kuitenkin kieltoapuverbi esiintyy leksikaalisen verbin edessä kautta koko kielikunnan (ks. Miestamo et al. 2015). Kiinnostavaa on, että joissakin uralilaisissa kielissä, esim. vepsässä (Grünthal 2015: 203), kieltoverbi kuitenkin joskus sijoittuu myös leksikaalisen verbin jälkeen. Käänteinen järjestys näyttää näissä kielissä motivoituvan pragmaattisesti (ks. Honti 1997b: 168–169). Kieltoverbin laajasta verbinetisyydestä voidaan päätellä, että Neg-First-periaate on yleisempiä sanajärjestystekijöitä vahvempi motivaatio kieltoverbin paikan määräytymisessä uralilaisissa kielissä, ts. itäiset sanajärjestysominaisuudet eivät vaikuta kieltoverbin paikkaan lauseessa.

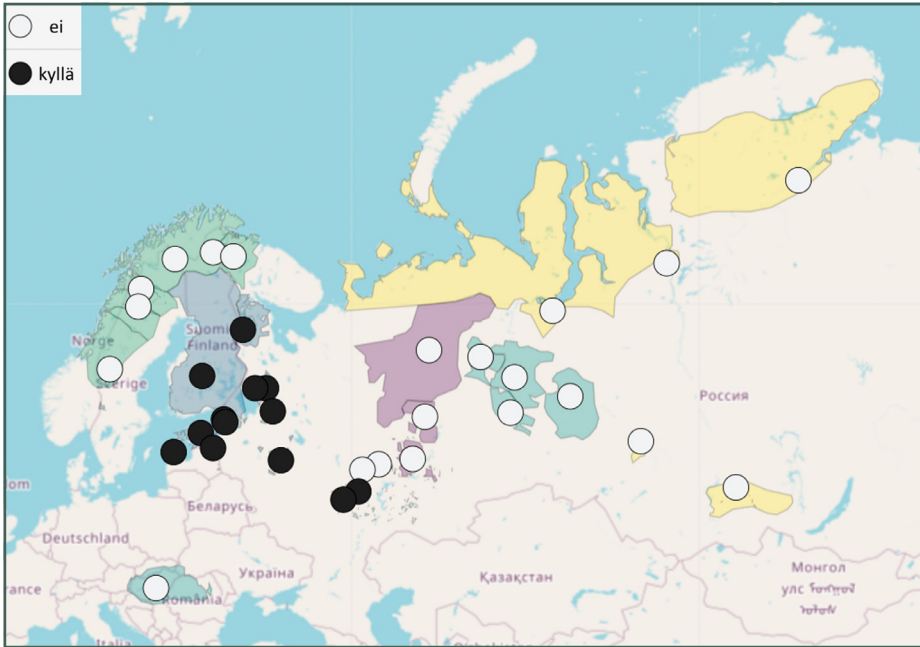
Standardikieltoon liittyvistä areaalitypologisista ilmiöistä voidaan vielä lopuksi todeta, että itämerensuomalaisten kielten kieltopartitiivi on vahva areaalipiirre Itämeren kielialueella yli kielikuntarajojen, mutta se ei esiinny saamelaiskielissä eikä uralilaisen kielikunnan itäisemmissä haaroissa eikä varsinaista sijamerkintää koskevana missään muuallakaan maailmassa (ks. Koptjevskaja-Tamm & Wälchli 2001; Miestamo 2014). Kieltopartitiivi liittyy läheisesti myös aspektin ilmaisuun, jota tarkastelemme seuraavassa jaksossa.

3.2. Aspekti ja suoran objektin sijamerkintä

Aspektikategorian kaksi perustavaa merkitysryhmää ovat perfektiivisyys ja imperfektiivisyys. Semanttisina kategorioina niillä tarkoitetaan tilanteen kuvausta sen keston rajattuuden näkökulmasta: tilanne voidaan esittää kestoltaan joko lähtökohtaisesti rajattuna, jolloin ilmaukseen sisältyy tieto tilanteesta päätökseen johtaneena tai johtavana, tai rajaamattomana, jolloin tilanteelle ei hahmotu päätepistettä (esim. Comrie 1976: 16; Dahl 1985: 73–79; Bybee et al. 1994: 125–126; Dahl & Velupillai 2013). Typologisessa tutkimuksessa näitä kahta kategoriaa on tyypillisesti tarkasteltu verbiin koodautumisen kannalta. Kieliopin tutkimuksessa lausetta keskeisesti ohjailevana elementtinä on perinteisesti ja perustellusti pidetty verbiä, ja myös aspektin tutkimuksessa verbi on ollut keskiössä. Perfektiivinen ja imperfektiivinen aspekti eivät muodosta tästä poikkeusta.

Perfektiivisyyden ja imperfektiivisyyden merkitykset ilmenevät verbin morfologiassa esimerkiksi venäjässä, jossa verbit muodostavat systemaattisesti aspektipareja pääasiassa prefiksien ja vartalonvaihtelun avulla. Euroopassa ja sen lähialueilla puhuttujen kielten joukossa verbi koodaa imperfektiivisyyttä ja perfektiivisyyttä paitsi slaavilaisissa kielissä myös esimerkiksi georgiasa, turkissa ja romaanisissa kielissä, kuten ranskassa ja espanjassa. WALs:in esittämässä vertailussa (im)perfektiivisyyden ilmaisu on verbimorfologista 101 kielessä eli hieman alle puolessa otoksen yhteensä 222 kielistä. Euroopassa kategoriaa ilmaisemattomia kieliä löytyy jonkin verran enemmän pohjoisemmasta Euroopasta: näitä ovat muun muassa germaanisiet kielet, kuten englantia, saksa ja ruotsi, sekä latvia ja suomi (Dahl & Velupillai 2013). Eurosentrisestä näkökulmasta voikin luonnehtia, ettei verbimorfologinen perfektiivisyyden ja imperfektiivisyyden koodauksen puuttuminen ole erityisen eksoottista.

Vaikka aspektin ja tarkemmin (im)perfektiivisyyden kieliopillistunutta ilmaisua tarkastellaan usein verbimorfologian kautta kuten WALs:issa tehdään, myös toisenlaisia ratkaisuja voidaan tehdä. UraTypissä (Norvik et al. 2022) aspektin ilmaisua tarkastellaan muun muassa objektin sijanvalinnan kautta (ks. kartta 2).

Kartta 2: Korreloiko objektin sijamerkintä aspektin kanssa? (UraTyp: UT011)

Kieliä, joissa (im)perfektiivisyyden ilmaisu ilmenee objektinsijassa, ovat ensinnäkin itämerensuomalaiset kielet. Suomen tapaan esimerkiksi vepsä (8) ja viro (9) ilmaisevat genetiiviobjektilla kestoiltaan rajattua tilannetta ja partitiiviobjektilla rajaamatonta tilannetta:

Vepsä

- (8) a. *Mina lug-i-n kirja-n.*
minä lukea-PST-1SG kirja-GEN
'Minä luin kirjan.'

- b. *Mina lug-i-n kirja-d.*
minä lukea-PST-1SG kirja-PTV
'Minä luin kirjaa.'

Viro

- (9) a. *Anne ost-is jalgratta.*
Anne ostaa-PST.3SG polkupyörä.GEN
'Anne osti polkupyörän.'

- b. *Anne ost-is jalgratas-t.*
 Anne ostaa-PST.3SG polkupyörä-PTV
 'Anne osti/oli ostamassa polkupyörää.'

Itämerensuomalaisten kielten lisäksi myös mordvalaiskielet ersä ja mokša kuuluvat kieliin, joiden objektimerkintä kietoutuu imperfektiivisyyden ja perfektivisyyden ilmaisuun, joskin näissä kielissä merkitsevää on koko verbin ja objektin muodostama rakenne: objektikonjugaation mukaan taipuva verbi genetiivisijaisen objektin kanssa ilmaisee rajattua aspektia (10a), kun taas subjektikonjugaation mukaan taipuva verbi genetiivisijaisen objektin kanssa ilmaisee rajaamatonta aspektia (10b), kuten seuraavista ersän esimerkeistä näkyy:

Ersä

- (10) a. *lovno-sa kn'iga-n'ti*
 lukea-PRS.1SG>3SG kirja-DEF.GEN
 'luen kirjan'
- b. *lovn-an kn'iga-n'ti*
 lukea-PRS.1SG kirja-DEF.GEN
 'luen kirjaa'

Huomattavaa siis on, että sekä perfektivisyyden että imperfektiivisyyden ilmaisuissa objektin sija on genetiivi, eikä objektin sija yksin muodosta aspektimerkitystä.

Itämerensuomalaisissa kielissä ei ole vastaaventyypisiä verbintaivutuskategorioita, ja tarkasteltu aspektimerkitys rakennetaan yksistään objektinsijan valinnalla. Toisaalta näissäkään kielissä objektinsija ei sellaisenaan yksin osoita automaattisesti ja yksiselitteisesti aspektia, sillä molemmilla sijoilla on myös muita funktioita, kuten kvantitatiivisen (epä)määräisyyden ilmaisu. Niinpä esimerkiksi võron (UraTyp UT011) genetiiviobjektillinen *ma osta leevä* 'ostan leivän' voi tarkoittaa suomen tapaan sekä aspektuaalisesti rajattua ostotilannetta että määrällisesti rajallista tarkoitetta – yhtä kokonaista leipää tai leivänpalaa. Vastaavasti partitiiviobjektillinen *ma osta leibä* 'ostan leipää' saa tulkinnan sekä rajaamattomana, käynnissä olevana ostotilanteena että määrällisesti rajaamattomana tarkoitteena eli spesifioimattomana määränä leipää – leipää ylipäätään, jonkin verran. Olennaista objektinvalintaan kytkeytyvässä aspektinilmaisussa on lisäksi tietysti se, että se koskee lähtökohtaisesti vain transitiivisiä verbejä. Intransitiivisten verbien tapauksessa ilmaisun tulkinta perfektiviseksi tai imperfektiiviseksi jää muiden tekijöiden varaan. Aspektiin vaikuttavat verbin inherentin semantiikan lisäksi verbin

saamat adverbiaaliset täydennykset, erilaiset verbijohdokset, jotka ilmaisevat kapeammin rajautuvia aspektimerkityksiä (kuten esimerkiksi frekventatiivisuutta, ks. UraTyp UT017) sekä erilaiset leksikaaliset valinnat. Voikin todeta, että verbimorfologisesti koodattu perfektivisyyden ja imperfektivisyyden ilmaisu on kieliopillistuneisuuden kannalta systemaattisempaa kuin objektinsijalla ilmaistava aspekti.

Perfektivisyyden ja imperfektivisyyden koodaaminen objektinsijalla rajoittuu siis itämerensuomeen sekä mordvalaiskieliin, eivätkä esimerkiksi pohjoisemmassa puhuttavat saamelaiskielet käytä samaa keinoa. Keinona ”aspektiobjekti” liittyy kuitenkin alueellisesti laajempaan ilmiöön, jossa objektinsijalla merkitään aspektuaalisuutta. Tätä on pidetty myös Itämeren areaalipiirteenä sen itäisellä puolella, jossa esiintyy objektin sijamerkin­nän vaihtelu uralilaisien kielten lisäksi niin balttilaisissa kuin slaavilaisissakin kielissä (ks. esim. Seržant 2015). Idemmässä taas aspektia ilmaistaan pääosin verbimorfologialla (ks. esim. UraTyp GB086). Objektin sijavaihtelu nominatiivin ja akkusatiivin välillä sekä eri persoonien possessiivisuffiksien käyttö itäisissä uralilaisissa kielissä taas liittyvät suoran objektin määräisyyteen ja tunnustettavuuteen diskurssissa, mutta tätä ei käsitellä sen enempää tässä työssä (ks. esim. Iemmolon ja Klumppin 2014 toimittama erikoisnumero objektin sijamerkin­nästä). Huomattava vielä lisäksi on, että osassa uralilaisia kieliä spesifisempiä aspektimerkityksiä voidaan ilmaista myös muulla tavoin kuin verbimorfologian tai objektin sijamerkin­nän avulla. Tällaisia ovat erilaiset perifrasiset rakenteet (ks. esim. Bradley et al. 2022).

Kokoavasti voidaan todeta, että aspektuaalisuuden ilmaiseminen verbimorfologiassa on yleisempi keino idässä sekä uralilaisien että indoeurooppalaisten kielten konteksteissa, kun taas piirteen puuttumista tavataan yleisemmin lännessä. Itämeren alueen kielissä puolestaan esiintyy innovatiivinen erikoispiirre: aspektimerkitys voi vaihdella objektin sijamerkin­nän mukaan. Itäisissä uralilaisissa ja altailaistyyppisissä kielissä vastaavan tyyppistä sijavaihtelua käytetään yleisemmin erottamaan objektin määräisyyttä ja tunnustettavuutta – mutta ei aspektia. Areaalisesta näkökulmasta on mahdollista, että kielikunnan länsipään innovatiivisuus liittyy Itämeren areaalidiffuusioon. Puolassa ja itäslaavilaisissa kielissä käytetään genetiivisijaa itämerensuomalaisten kielten partitiivisijaa vastaavassa aspektifunktiossa, vaikka niissä on jo käytössä kantaslaavilainen aspektivaihtelun verbimorfologinen ilmaisu­keino. Piirteen areaalisuutta tukee myös se, ettei tällaista kaksoisjärjestelmää tavata etelämmässä puhuttavissa slaavilaisissa kielissä. Kontaktikielten tukema innovaatio kielikunnan länsipäässä viittaakin siihen, että itäisten uralilaisien kielten verbimorfologiaan perustuva aspektijärjestelmä on ns. objektiaspektia alkuperäisempi. Tempus ja aspekti osallistuvat myös uralilaisien kielten evidentialisuusjärjestelmän muodostumiseen, jota käsitellään seuraavaksi.

3.3. Evidentiaalisuus

Evidentiaalisuus ymmärretään yleisimmin kieliopillisena tapana viitata puhujan tiedonlähteeseen (ks. esim. Aikhenvald 2004: 1), vaikka viimeisimmissä tutkimuksissa on otettu huomioon myös sellaiset kielet, joissa tiedonlähdetä koodataan muilla keinoin, kuten tempuksilla ja partikkeleilla: esimerkiksi suomen *näköjään* ja *varmaan* (Kittilä 2023), viron *teatavasti* (Jaakola 2012) ja marin *äle/älä* ja *ulmaš/älän* (Spets 2023). Uralilaiset kielet eivät ole tunnettuja laajoista evidentiaalisuusjärjestelmistä, vaikka evidentiaalisuuttakin kielistä löytyy ja kiinnostus evidentiaalisuutta kohtaan on myös uralistiikassa kasvanut (ks. esim. Kehayov 2008; Jaakola 2018; 2021; Skribnik & Kehayov 2018; Spets 2023). Evidentiaalisuutta ilmaisevia keinoja uralilaisissa kielissä käsitellään tässä alaluvussa.

Bradley et al. (2022) listaavat kolme maantieteellistä aluetta, joista evidentiaalisuuden kieliopillista koodaamista löytyy uralilaisista kielistä: 1) Itämeri, 2) Volga-Kama ja 3) Siperia (ks. myös Skribnik & Kehayov 2018). Itämeren alueen kielten joukossa löytyy virosta ja liivistä kieliopillinen tapa ilmaista kuulopuhetta (11b) (ks. myös Kehayov et al. 2012), kun taas suomessa voidaan käyttää pluskvamperfektiä koodaamaan lainausta/kuulopuhetta, kuten lauseessa *Liisa oli halunnut mennä kotiin jo kello 10*.

Viro (Kersten Lehismets, h.t.)

(11)a. *Mari tule-b.*

Mari tulla-3SG

'Mari tulee (neutraali evidentiaalisuuden suhteen).'

b. *Mari tule-vat.*

Mari tulla-EV

'Luulen, että Mari tulee/kuulemma Mari tulee'

Myös liettuassa (12) ja latviassa (13) on viron ja liivin tapaan kieliopillistunut kuulopuhe-evidentiaali, mitä voidaan pitää konvergenssina. Esimerkiksi Aikhenvald (2018) pitää tätä yhtenä Itämeren kielten alueellisena piirteenä.

Liettua (Kehayov 2008: 34)

(12) *Jis rašqs*

hän kirjoittaa.ACT.PRS.PTCP.MASC.SG

laiška.

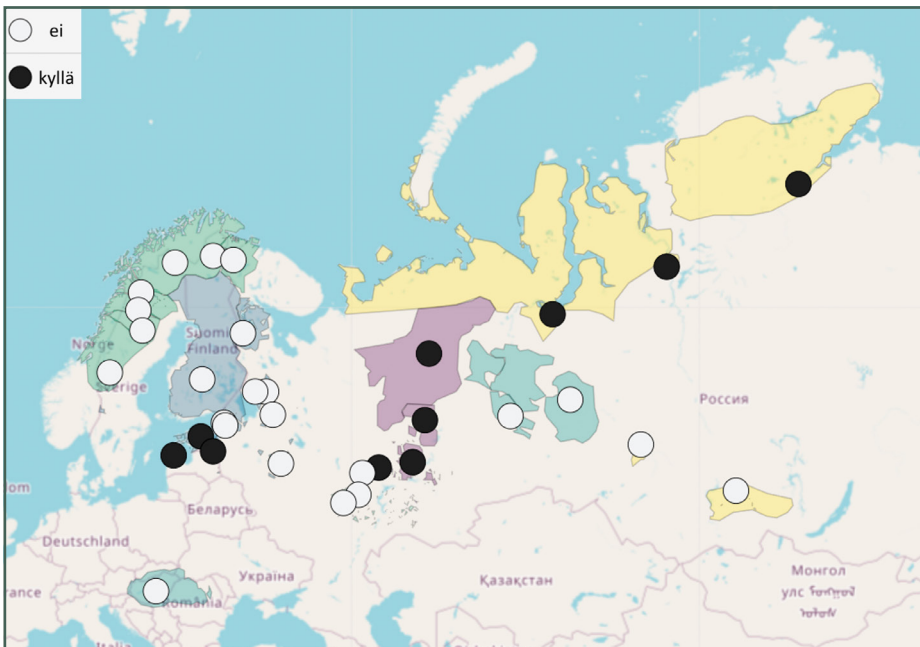
kirje.ACC

'Hän kuulemma kirjoittaa kirjettä.'

Latvia (Kehayov 2008: 35)

- (13) *Jana es-ot mājās.*
 Jana olla-REP kotona
 'Kuulemma Jana on kotona.'

Kiinnostavaa yllä esitetyissä kielissä on se, että ainoa evidentialiaali on usein jokin epäsuora evidentialiaali (ks. myös kartta 3), mikä on linjassa sen kanssa, että hyvin pienten evidentialiaalisuusjärjestelmien kielissä ainoa evidentialiaali on yleensä jokin kuulopuhe- tai muu epäsuora evidentialiaali (ks. esim. Aikhenvald 2004: Luku 2).

Kartta 3: Onko kielessä epäsuoran evidentialiaalin (kuulopuhe, oletus ym.) kieliopillinen merkintä? (UraTyp: GB323)

Kieliliittona pidetyllä Volga-Kaman alueella puolestaan esimerkiksi maris-sa kaksi synteettistä menneen ajan muotoa eroavat toisistaan sen mukaan, minkälaista evidenssiä ne ilmaisevat. Näistä merkitsemätöntä pidetään joko suoran evidenssin merkinä tai sitä pidetään evidentialiaalisuuden suhteen neutraalina (14a), kun taas toinen muoto ilmaisee yleisesti epäsuoraa evidenssiä (14b) (ks. esim. Spets 2021).

Mari (Spets 2021: 251, 253)

- (14) a. *kavštavičä mæčkə keš, piš päsän*
 kaalitarha läpi mennä.PST1.3SG todella nopeasti
aškedä
 astella.PST1.3SG
 'Meni kaalitarhan poikki, kulki todella nopeasti'
- b. *Ukrainəštə də Kubaňəštə χresańvlä uže kolχozvläškə*
 Ukraina.INES ja Kuban.INES talonpoika.PL jo kolhoosi.PL.ILL
ušnenät, a kulakvlä äptärtenät.
 liittyyä.PST2.3PL mutta kulakki.PL häiritä.PST2.3PL
 'Ukrainassa ja Kubanissa talonpojat ovat yhtyneet jo kolhooseihin,
 mutta kulakit häiritsivät.'

Toisen menneen ajan muodolla on myös miratiivisuuteen liittyviä merkityksiä, mikä on hyvin yleistä kieltenvälisesti ja varsinkin päättely liittyy yllätyksellisyyden ilmaisuun monissa kielissä (kuten suomessakin *näköjään* voi ilmaista yllätyksellisyyttä). Esimerkiksi komissa sama muoto ilmaisee raportatiivia, päättelyä ja miratiivisuutta (ks. Skribnik & Kehayov 2018 ja siellä olevat viitteet). Menneen ajan muotojen käyttöä epäsuoran ja suoran evidenssin ilmaisijoina tavataan naapurustossa myös tšuvassin, baškiirin ja tataarin evidentialisuusjärjestelmissä (15) (ks. esim. Johanson 2018 turkkilaisten kielten epäsuorista evidentialaaleista).

Tataari (Greed 2014: 81)

- (15) a. *Bügen Mäskäüdä jangyr jau-gan.*
 tänään Moskova sade kaataa-PST.RES.NWIT.3
 'Tänään Moskovassa satoi vettä (epäsuora evidenssi, esim. televisio tai radio).'
- b. *Bügen Mäskäüdä jangyr jau-dy.*
 tänään Moskova sade kaataa-PST.WIT.3
 'Tänään Moskovassa satoi vettä (suora evidenssi, esim. oma näköhavainto).'

Kieliopillisen evidentialisuuden suhteen kaikkein kiinnostavimpia uralilaisia kieliä puhutaan Siperiassa (yllä oleva kartta esittelee vain epäsuorien evidentialien olemassaolon, se ei ota kantaa kategorioiden määrään). Ensinnäkin kaikissa hantilaisissa ja mansilaisissa kielissä on partisiipeista kieliopillistuneita evidentialaaleja (ks. Bradley et al. 2022: 908), mutta kaikkein rikkaimmat evidentialisuusjärjestelmät löytyvät samojedikielistä (16–17).

Tundranenetsi (Jalava 2017)

(16) *jader-mon-ta.*

kävellä-AUD-3SG

'Hän käveli (oven takana, tämä oli kuultavissa)

Selkupi (Skribnik & Kehayov 2018: 547)

(17) *Apa-my momp-a qüty-nty.*

isä-1SG sanoa-AOR.3SG olla.sairas-INDIR.3SG

'Isäni on kuulemma sairas./He sanovat, että isäni on sairas.'

Tundranenetsissä käytetään peräti viittä evidentialista suffiksia: 1) audiitiivi, 2) päättely, 3) oletus, 4) potentiaali ja 5) prospektiivi. Aiemmin monia merkityksiä on pidetty modaalisina, mutta niillä on myöhemmin havaittu olevan selvästi myös evidentialisia merkityksiä. Typologisesti kiinnostavin piirre lienee visuaalisen suoran evidentialin puuttuminen, minkä sijaan useammassa samojedikielessä on kuulohavaintoa koodaavaa audiitiivi-evidentialiaali. Nämä ovat typologisesti melko harvinaisia, vaikka vastaavia muotoja löytyykin joistain Amerikassa puhuttavista kielistä (esim. koasati, ks. Kimball 1985). Samoin samojedikielistä löytyvä ns. narratiivimuoto (ks. nganasanin esimerkki 1e–1f) on typologisesti melko harvinainen. Nganasania voidaan myös pitää kiinnostavana sen suhteen, että evidentialisuutta merkitään (ainakin periaatteessa) kielessä pakollisesti, mutta folkloren koodauksessa evidentialisuuden merkintä jää pois (Gusev 2007). Kittilä (2020) ei löytänyt tutkimuksessaan vastaavia tapauksia muista kielistä, vaan folklorea koodataan yleensä jollain kielen epäsuoralla evidentialialilla.

Samojedikielten evidentialisuusjärjestelmien kompleksisuus ei kuitenkaan selity suoraan kielikontaktien kautta, koska samantyyppisiä järjestelmiä ei löydy suoraan kontaktikielistä, vaan kauempaa idästä esimerkiksi Amdo-Qinghain alueelta (18) ja Koillis-Aasiasta, kuten Sahalinilta ja Japanista (19–20).

Amdontiibetti (Sun 1993: 950)

(18) *tʃac^{hi}=kə   ^htæ   nu=t^hæ/zəg/=se.*

Bkra.shis=ERG hevonen ostaa(CMPL)=DIR.EV/INFR/=REP

'Bkra-shis osti hevosen (puhujalla näki itse/oletti/kuuli toiselta henkilöltä).'

Amdontiibetissä voidaan ilmaista suffiksilla suoraa aistihavaintoa, epäsuoraa tietoa kuten päättelyä sekä kuulopuhetta. Nollamerkityllä verbimuodolla ilmaistaan ego-evidentialisuutta (puhujalla on osallistunut itse tapahtumaan, josta kertoo). Myös monissa Koillis-Aasian kielissä esiintyy verrattain laajoja evidentialisuusjärjestelmiä sekä muitakin suoria aistihavaintoja kuin näköhavaintoa koodaavia evidentialiaaleja. Esimerkiksi ainussa on neljä kieliopillista

evidentiaalia: visuaalinen suora evidentiaali, ei-visuaalista aistihavaintoa (kuulo, haju, maku tai tunto) ilmaiseva suora evidentiaali, inferentiaali ja reportatiivi.

Ainu (Bugaeva 2016: 101–102)

- (19) *sir-i* (näky-POSS) – visuaalinen suora evidentiaali
hum-i (ääni-POSS) – ei-visuaalinen suora evidentiaali
ru-we-e (jälki/jalanjälki-EP-POSS) – inferentiaali, ilmaisee myös varmaa tietoa
haw-e (ihmisääni-POSS) – reportatiivi
- (20) *tane aynu kotan hanke ru-w-e ne.*
 jo ainu kylä olla.lähellä jälki-EP-POSS/INF.EV COP
 '(Voin päätellä, että) ainukylä on jo lähellä.'

Kaiken kaikkiaan erot itäisten ja läntisten uralilaisten kielten välillä ovat selvät evidentiaalisuuden ilmaisemisen suhteen ja selittyvät ainakin osittain kontakteilla nojaten yhtäläisyyksiin muiden alueilla puhuttujen kielten kanssa. Aikhenvald (2018) toteaa, että jos kaksi kieltä ovat läheisessä kontaktissa keskenään, niihin todennäköisesti kehittyy samanlainen evidentiaalisuusjärjestelmä; joko merkitsin lainataan sellaisenaan tai lainataan funktio. Ensimmäisestä ei näy selviä merkkejä uralilaisissa kielissä, mutta funktion lainaamista esiintyy, kuten esimerkiksi esimerkit (11–13) osoittavat. Kuitenkaan ei ole täysin selvää, miksi kaikkein laajimmat evidentiaalisuusjärjestelmät ovat Siperiassa puhuttavissa kielissä. Vanhat kontaktit Itä-Euraasiassa puhuttujen altailaistyyppisten ja paleosiperialaisten kielten kanssa (ks. Parpola 2012; Aikio 2014; Salminen 2024) voivat olla osa selitystä, koska Aasiassa evidentiaalisuusjärjestelmät ovat yleisesti laajempia ja kompleksisempia kuin Euroopassa (ks. esim. de Haan 2013 maantieteellisestä distribuutiosta), mutta myös sattumalla voi olla osansa.

On myös syytä huomata, että evidentiaalisuus liittyy vahvasti myös esimerkiksi tempuksen ja aspektin kehitykseen ja näiden kieliopillisten kategorioiden yhteys evidentiaalisuuteen näkyy hyvin maailman kielten tarkastelussa WALS-tietokannassa (de Haan 2013). Evidentiaalisuuden kehityshistorian selittämisessä näin ollen pitäisi ehkä ottaa nämä piirteet paremmin huomioon, jotta voitaisiin perustella, ovatko rikkaammat suffiksaaliset evidentiaalisuusjärjestelmät itäisissä uralilaisissa kielissä vanhaa perua. Tässä työssä näyttää kuitenkin siltä, että tempukseen ja aspektiin perustuvat järjestelmät Itämeren ja Volga-Kaman alueilla ovat selvemmin saaneet mallin naapurikielistä lännempänä ja ovat siksi ehkä myöhäisempiä tässä mielessä. Samankaltainen areaalinen distribuutio esiintyy myös uralilaisten kielten predikatiiviomistuksen typologiassa, jota esitellään seuraavassa alaluvussa.

3.4. Predikatiiviomistus

Euraasian kielistä löytyy Stassenin (2009) luokittelun mukaan viisi predikatiiviomistuksen rakennemallia: 1) lokaalinen, 2) genetiivinen, 3) topikaalinen, 4) konjunktionaalinen ja 5) omistusverbi (ks. myös Honti 2006; 2008; Yurayong 2019: 225).

Uralilaisille kielille prototyypisissä lokaalisessa ja genetiivisessä rakennetyypissä predikaattina toimii kopulaverbi 'olla' tai eksistentiaaliverbi 'olla olemassa'. Näitä rakennetyyppejä tavataan kaikissa uralilaisissa kielissä, vaikka omistajan sijat vaihtelevat kielestä toiseen. Ensinnäkin omistaja voi esiintyä paikallissijoissa kuten lokatiivissa saamelaiskielissä (21), ulko-paikallissijassa itämerensuomalaisissa kielissä (22) liiviä lukuun ottamatta ja datiivisijassa liivissä (23) ja unkarissa (24).

Kiltinänsaame (Rießler 2022: 235)

- (21) *Niïd-est liev kaa'n3.*
tyttö-LOC olla.3PL ystävä.PL
'Tytöllä on ystäviä.'

Vatja (Markus & Rozhanskiy 2022: 346)

- (22) *minu naapuri-λλê on suur koto.*
1SG.GEN naapuri-ADES olla.3SG.PRS suuri talo
'Minun naapurillani on suuri talo.'

Liivi (Setälä 1953: 363)

- (23) *i'd kēñigə-n ā't wonnəd*
yksi.GEN kuningas-DAT olla.3PL.PRS olla.PTCP.PST.PL
k^uolm p^uoigə.
kolme poika.PTV
'Eräällä kuninkaalla on ollut kolme poikaa.'

Unkari (Biermann 1985: 29)

- (24) *a férfi-ak-nak van ház-uk*
ART.DEF mies-PL-DAT olla.3SG.PRS talo-POSS.3PL
'Niillä miehillä on talo.'

Liivin tapaus on selvästi rakennemallin omaksuminen latviasta (25), koska tavallisempi sijavalinta itämerensuomalaisissa kielissä on adessiivi. Mielenkiintoista on se, että adessiiviomistajaa käytetään myös jenseiläisissä kielissä (26), joiden välillä ei kuitenkaan voida puhua areaalisesta yhteydestä.

Latvia

- (25) *man ir trīs dēl-i.*
 1SG.DAT olla.3SG.PRS kolme poika-PL
 'Minulla on kolme poikaa.'

Ketti (Werner 1997: 103)

- (26) *ab-aŋt iŋgus' us'aŋ.*
 1SG-ADES talo EXIST.PRS
 'Minulla on talo.'

Toisaalta eteläsaamessa, mordvalaisissa, marilaisissa, permiläisissä ja samojedilaisissa kielissä omistaja esiintyy genetiivissä, jolloin se eroaa adnominaalisesta omistuksesta vain predikaatin käytössä (27). Eteläsaamea lukuun ottamatta mainitut uralilaiset haarat ovat historiallisesti olleet intensiivisissä kontakteissa turkkilaisten kielten kanssa, joissa sama rakennemalli on tavallisin omistuslausetyyppi (28). Samanlainen tendenssi jatkuu vielä idempänäkin mongolilaisissa ja pohjoistungusilaisissa kielissä (29). Areaalinäkökulmasta voidaan olettaa turkkilaisten kielten kontaktien vahvistaneen genetiiviomistajan käyttöä muiden rakennemallien sijaan.

Udmurtti (Winkler 2001: 31)

- (27) *min-am kik pinal-e van.*
 1SG-GEN kaksi lapsi-POSS.1SG EXIST.PRS
 'Minulla on kaksi lasta.'

Tšuvassi (Krueger 1961: 186)

- (28) *Ivan-ān avtomatručka pur.*
 Ivan-GEN täytekynä EXIST
 'Ivanilla on täytekynä.'

Eveeni (Benzing 1955: 81)

- (29) *min zu-w bi-sni.*
 1SG.GEN talo-POSS.1SG olla-3SG.PRS
 'Minulla on talo.'

Topikaaliseksi omistajaksi taas voidaan katsoa permiläisissä, hantilaisissa, mansilaisissa ja samojedilaisissa kielissä tavattu nominatiiviomistaja (30), joka esiintyy lauseen topiikkina ja sijoittuu lauseessa omistettavan eteen samalla tavalla kuin etelätungusilaisissa, korealaisissa, japanilaisissa ja kiinalaisissa kielissä (31–32). Tämä ei näytä olevan kontaktivaikutusta idästä uralilaisiin

kieliin, vaan rakennemalli voi olla jossain määrin seuraus sanajärjestyksen muutoksesta OV:sta VO:hon ja kieliopillisten sijojen vähenemisestä ainakin hantilaisissa ja mansilaisissa kielissä ym. (ks. esim. Forsberg 2024a; 2024b).

Etelämansi (Fokos 1960: 106)

- (30) *näjār-∅ pūw-ī āl-əs.*
keisari-NOM poika-POSS.3SG olla-3SG.PST
'Keisarilla on poika.'

Mantšu (Adam 1873: 69)

- (31) *singgeri funcetele jeku bi.*
hiiri paljon tavara olla.3SG.PRS
'Hiirellä on paljon ruokaa.'

Hui-kiina (Lu 2018: 116)

- (32) *ka³¹ tei²⁵ t^hi^u4²-t^ɕy²⁵ŋy⁴⁴ i²⁵xɛ³¹ si⁴² t^hin¹¹*
tämä CLF haiseva-mandariinikala EXIST neljä puolikas_kilo
t^han²⁴ le!
paino PTCL
'Tämä marinoitu mandariinikala painaa jopa kaksi kiloa!' (kirjaimellisesti 'Tällä haisevalla mandariinikalalla on jopa kahden kilon paino!')

Konjunktionaalista tyyppiä, jossa ilmaistaan omistusta komitatiivirakenteella, ei esiinny missään uralilaisissa kielissä vaan tavallisemmin Koillis-Euraasiassa, tarkemmin Siperian turkkilaisissa, Kiinan ulkopuolella puhuttavissa mongolilaisissa ja pohjoistunguusilaisissa kielissä sekä jukagiirissa ja tšuktšissa (ks. Yurayong 2019).

Omistusverbi puolestaan on usein kieliopillistunut verbeistä 'pitää' ja 'ottaa'. Tämä transitiivinen rakennetyyppi on yleistynyt SAE-kieliliitossa: esimerkiksi kreikkalainen *(s)i-sχ-, germaaninen *habjanq, itaalinen **χab/f-e*- ja slaavilainen *eti, sekä *bet* ketin kielessä ja *kor* ainun kielessä. Uralilaisten kielten joukossa transitiiviset omistusverbit *taj*- (33) ja *oonś*- (34) ovat yleistyneet vastaavasti hantilaisissa ja mansilaisissa kielissä ja esiintyvät rinnakkain edellä mainittujen intransitiivisten omistuslausetyyppien mallin kanssa.

Pohjoishanti (Rédei 1965: 37)

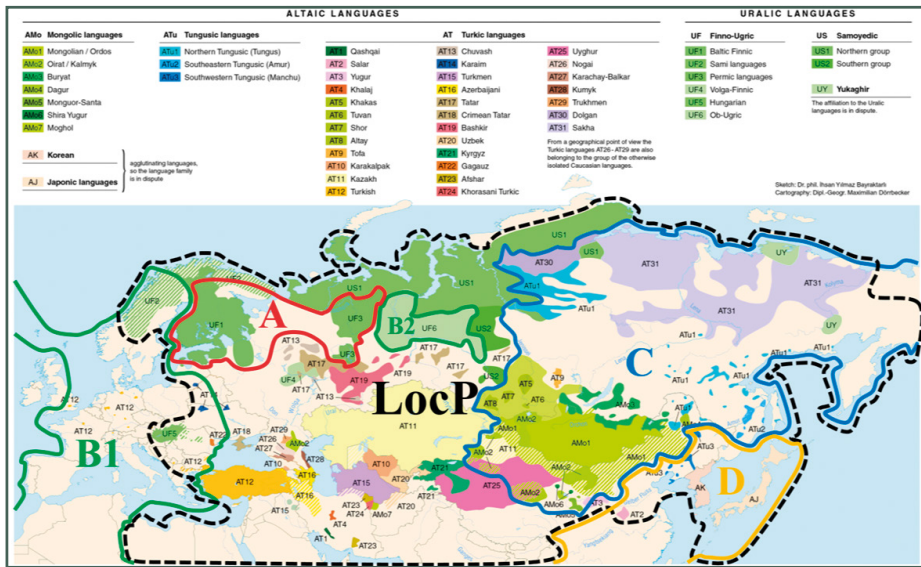
- (33) *min taj-lamen čoram mis.*
1DU omistaa-1DU.PRS kunnan lehmä
'Meillä kahdella on kunnan lehmä'

Pohjoismansi (Skribnik & Afanas'eva 2004: 63)

- (34) *am piy at oońś-ee-yum.*
 1SG poika NEG omistaa-EP-1SG
 'Minulla ei ole poikaa.'

Muissa uralilaisissa kielissä ilmiö jää marginaaliseksi ja sitä tavataan vain tiettyissä käyttökonteksteissa. Toisaalta Ruotsissa puhuttavissa saamelaiskielissä on raportoitu myös omistusverbin käytöstä, mikä näyttää olevan skandinaavisten kielten verbin *ha* 'omistaa' rakenteen omaksumista eksistentiaaliverbin rakenteen rinnalle (ks. myös UraTyp GB250 ja GB252). Idässä kuitenkin tilanteeseen näyttää sisältyvän konvergenssia hantin ja mansin kesken, ilman yhteyttä SAE-kieliliittoon tai paleosiperialaisiin kielisiin (ketti ja ainu).

Yleisesti ottaen uralilaisten kielten omistuslause profiloituu typologisesti varsin itäiseksi siinä mielessä, että intransitiivisen eksistentiaaliverbin sisältävät strategiat (lokaalinen ja genetiivinen omistaja) ovat kaikissa kielissä mahdollisia ja prototyyppejä, kun taas muut rakennetyypit jakautuvat epätasaisesti kielikunnassa ja siksi niitä voidaan pitää innovaatioina kussakin kielessä (ks. kartta 4). Vastaavaa kahden typologisen mallin yhteisesiintymää uralilaisissa kielissä tavataan myös seuraavassa komparaattiorakenteiden käsittelyssä.

Kartta 4: Predikatiiviomistus Euraasian kielissä: LocP = lokaalinen omistaja; A = adessiiviomistaja; B = omistusverbi; C = konjunktionaalinen; D = topiikkiomistaja (Yurayong 2019: 224)

3.5. Komparaatio

Tässä luvussa käsitellään vertailuastetta ilmaisevaa komparaatiota, joka koostuu kolmesta pääkonstituentista: 1) verrattava, 2) vertailukohta ja 3) adjektiivinen (ks. esim. Stassen 2013; Treis 2018: ii). Uralilaisissa kielissä yleisin tapa ilmaista vertailukohtaa on erosija. Esimerkiksi itämerensuomalaisten ja mordvalaisten kielten partitiivi, jolla merkitään vertailukohta, polveutuu kantaauralin ablatiivista *-*tA* (35a ja 36). Tämä rakennemalli on hyvin tyypillinen Pohjois-Euraasiassa ural-altalaiselta vyöhykkeeltä aina sinotiibetiläisiin kieliin asti, jotka ovat kaikki alun perin verbiloppuisia kieliä (37–38) (ks. myös Zhou 2024 Itä-Euraasian kielten komparaation typologiasta).

Suomi

- (35) a. *Jussi on Esa-a pide-mpi.*
           Jussi olla.PRS.3SG Esa-PTV pitkä-COMP
       b. *Jussi on pide-mpi kuin Esa.*
           Jussi olla.PRS.3SG pitkä-COMP kuin Esa

Mokša (Bartens 1999: 109)

- (36) *kizə-sʲ tʲelʲe-dʲe paro.*
       kesä-DEF talvi-PTV hyvä
       'Kesä on talvea parempi.'

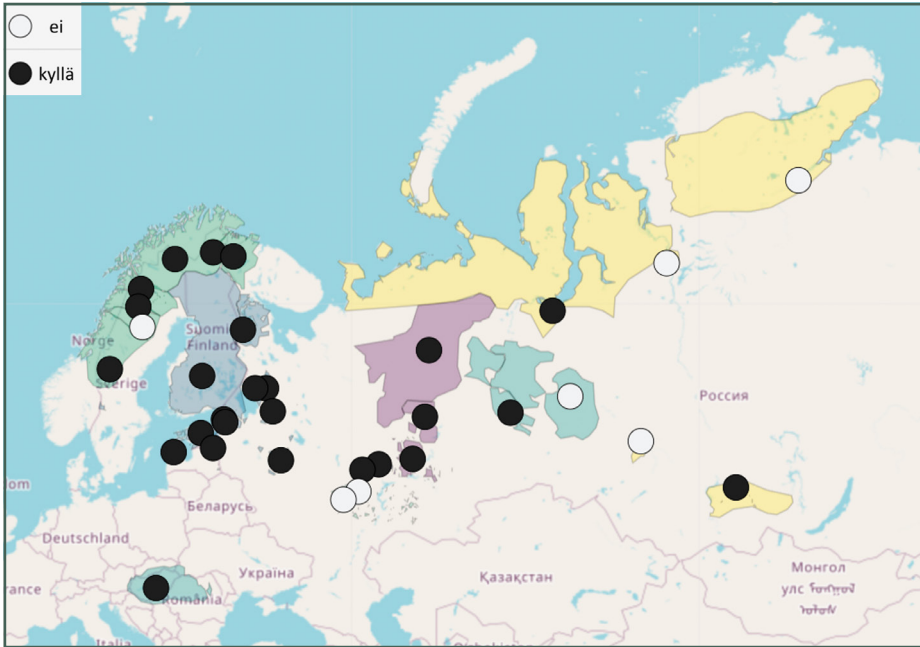
Korea

- (37) *inna-ka mina-pota ki-ka khu-ta.*
       Inna-NOM Mina-katsoen pituus-NOM iso-DECL
       'Inna on Minaa pidempi.'

Puxiqiang (Huang 2004: 156)

- (38) *tsa-gu tci tʰa-gu-so bzu.*
       tämä-CLF talo tuo-CLF-COMP korkea
       'Tämä talo on tuota (taloa) korkeampi.'

Vertailukohdan merkinnän lisäksi voidaan tarkastella sitä, esiintyykö adjektiivissa vertailuasteen tunnus, kuten suomessa (35) vai puuttuuko tunnus, kuten mokšassa (36). Kuten kartta 5 näyttää, tunnus esiintyy pääsääntöisesti saamelaisissa, itämerensuomalaisissa ja permiläisissä kielissä sekä marissa, unkarissa ja mansissa, mutta ei niinkään itäisemmissä uralilaisissa kielissä tai niiden naapurikielissä (ks. myös korean ja puxiqiangin esimerkit 37–38).

Kartta 5: Onko kielessä vertailuasteen tunnus adjektiivissa komparaatiossa? (UraTyp: GB275)

Sekundaarisiksi rakennemalliksi voidaan katsoa rinnakkaisen adjektiivinjälkeisen komparatiivin partikkelin käyttö. Tällainen on esimerkiksi itämerensuomen *kuin* (35b). Niin adjektiivin paikka lauseessa kuin vertailuasteen päätekin ovat melko selvästi germaanisesta kielestä (39) tullutta vaikutusta itämerensuomalaisiin ja saamelaisiin kieliin. Siksi on syytä pitää tätä lännestä omaksuttuna innovaationa, sillä Greenbergin sanajärjestyskorrelaatioiden mukaan verbinloppuiset uralilaiset kielet tyypillisemmin sijoittaisivat vertailukohdan predikatiivina toimivan adjektiivin edelle.

Tanska

- (39) *Frederik er højere end Christian.*
 Frederik olla.PRS pidempi kuin Christian
 'Frederik on pidempi kuin Christian.'

Tästä typologisesta piirteestä käy ilmi, että sekundaarista rakennemallia tavaataan vain germaanisten kielten kanssa kontakteissa olleissa saamelaisissa ja itämerensuomalaisissa kielissä, joissa molemmat vaihtoehdot ovat pitkälti vapaassa vaihtelussa keskenään (35a ja 35b). Siitä huolimatta, että komissa käytetään komparatiivin partikkelia *cerci* 'kuin' postpositiona ablatiivin sijaan, sanajärjestys vastaa kuitenkin itäisen komparaation tyyppiä, jossa vertailukohta edeltää adjektiivia. Itäisissä uralilaisissa kielissä taas itäinen tendenssi säilyy hyvin vahvana ja ainoana rakennemallina (36), mikä muistuttaa edellä käsiteltyä predikatiiviomistuksen tapausta.

4. Lopuksi

Tässä työssä tarkastellut typologiset piirteet vihjaavat enimmäkseen uralilaisen kielikunnan itäiseen juureen, koska poikkeavat rakenteet läntisissä kielissä voidaan usein selittää myöhempien indoeurooppalaisten kielten kontaktien kautta. Tosin useiden piirteiden tarkempi diakroninen kehitys jää vielä tutkittavaksi, sillä nykykielten aineisto ei välttämättä aina kykene kertomaan niiden esihistoriasta ilman vastaavia tietoja naapurikielistä, puhumattakaan Pohjois-Euraasian kuolleista substraattikielistä.

Kielensisäisen variaation näkökulmasta havaitaan, että joidenkin piirteiden kohdalla sallitaan vaihtelua itäisen ja läntisen mallin välillä. Näin on erityisesti läntisissä uralilaisissa kielissä, jotka ovat ulottuneet Euroopan kielialueen kosketukseen lännessä. Joka tapauksessa kielikontaktit ovat olleet vahvistavana voimana tietyn rakennemallin omaksumisessa, vaikka maantieteellisesti epäjohdonmukainen distribuutio täytyykin selittää kielensisäisesti. Tarkastelussa nousevat useampien piirteiden kohdalla esille laajemmat tendenssit ja konvergenssitapaukset Länsi-Siperian, Volgan ja Itämeren alueilla. Nämä alueelliset trendit ovat nähdäksemme olleet syy uralilaisten kielten typologiseen hajaantumiseen, joka lähti liikkeelle yhteisestä itäisestä juuresta.

Lyhenteet

1	ensimmäinen persoona	IND	indikatiivi
2	toinen persoona	INDIR	epäsuora evidentialiaali
3	kolmas persoona	INES	inessiivi
ACC	akkusatiivi	INFR	inferentiaali
ACT	aktiivi	LOC	lokatiivi
ADES	adessiivi	MASC	maskuliini
AG	agentti	NARR	narratiivi
AOR	aoristi	NEG	kielto
ART	artikkeli	NMLZ	nominalisoija
AUD	auditiivi/kuulopuhe	NOM	nominatiivi
CLF	klassifikaattori	NWIT	non-witnessed (epäsuora aistihavainto)
CMPL	kompletiivi	PL	monikko
CNG	konnegatiivi	POSS	possessiivi
COMP	komparatiivi	PROG	progressiivi
DAT	datiivi	PRS	preesens
DECL	deklaratiivi	PST	mennyt aika
DEF	määräinen	PTCL	partikkeli
DIR	suora evidentialiaali	PTCP	partisiippi
DU	duaali	PTV	partitiivi
EP	epenteettinen konsonantti	REP	reportatiivi
EV	evidentialiaali	RES	resultatiivi
EXIST	eksistentiaaliverbi	SG	yksikkö
FUT	futuuri	WIT	witnessed (suora aistihavainto)
GEN	genetiivi		
ILL	illatiivi		

Lähteet

- Adam, Lucien. 1873. *Grammaire de la langue mandchou*. Paris: Maisonneuve.
- Aikhenvald, Alexandra Y. 2004. *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Aikhenvald, Alexandra Y. (toim.). 2018. *The Oxford handbook of evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
 <<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198759515.001.0001>>
- Aikio, Ante. 2014. The Uralic-Yukaghir lexical correspondences: genetic inheritance, language contact or chance resemblance? *Finnisch-Ugrische Forschungen* 62. 7–76. <<https://doi.org/10.33339/fuf.86078>>
- Bakró-Nagy, Marianne & Laakso, Johanna & Skribnik, Elena (toim.). 2022. *The Oxford guide to the Uralic languages*. Oxford: Oxford University Press. <<https://doi.org/10.1093/oso/9780198767664.001.0001>>

- Bartens, Raija. 1999. *Mordvalaiskielten rakenne ja kehitys*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Benzing, Johannes. 1955. *Lamutische Grammatik*. Wiesbaden: Franz Steiner.
- Biermann, Anna. 1985. *Possession und Zuschreibung im Ungarischen*. Tübingen: Gunter Narr.
- Bradley, Jeremy & Klumpp, Gerson & Metslang, Helle. 2022. TAM and evidentials. Teoksessa Bakró-Nagy, Marianne & Laakso, Johanna & Skribnik, Elena (toim.), *The Oxford guide to the Uralic languages*, 904–923. Oxford: Oxford University Press.
<<https://doi.org/10.1093/oso/9780198767664.003.0046>>
- Bugaeva, Anna. 2016. On the innovative nature of Sakhalin Ainu: Focusing on nominalization. Teoksessa Gruzdeva, Ekaterina & Janhunen, Juha (toim.), *Crosslinguistics and linguistic crossings in Northeast Asia* (Studia Orientalia 117), 95–117. Helsinki: Suomen Itämainen Seura.
- Bybee, Joan & Perkins, Revere & Pagliuca, William. 1994. *The evolution of grammar. Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Collinder, Björn. 1960. *Comparative grammar of the Uralic languages*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Comrie, Bernard. 1976. *Aspect: An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, Bernard. 1981. Negation and other verb categories in the Uralic languages. Teoksessa Ikola, Osmo (toim.), *Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum, Vol. VI*, 350–355. Turku: Suomen Kielen Seura.
- Comrie, Bernard. 1988. General features in Uralic. Teoksessa Sinor, Denis (toim.), *The Uralic languages: Description, history and foreign influences*, 451–477. Leiden: Brill.
- Суганкин 1980 = Цыганкин, Дмитрий В. 1980. *Грамматика мордовских языков*. Саранск: Мордовский государственный университет.
- Dahl, Östen. 1979. Typology of sentence negation. *Linguistics* 17(1–2). 79–106.
<<https://doi.org/10.1515/ling.1979.17.1-2.79>>
- Dahl, Östen. 1985. *Tense and aspect systems*. Oxford: Blackwell.
- Dahl, Östen. 2008. Kuinka eksoottinen kieli suomi on? *Virittäjä* 112(4). 545–559. <<https://journal.fi/virittaja/article/view/40707>>
- Dahl, Östen & Velupillai, Viveka. 2013. Perfective/imperfective aspect. Teoksessa Dryer, Matthew & Haspelmath, Martin (toim.), *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <<http://wals.info/chapter/65>>
- de Haan, Ferdinand. 2013. Coding of evidentiality. Teoksessa Dryer, Matthew & Haspelmath, Martin (toim.), *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <<https://wals.info/chapter/78>>

- De Smit, Merlijn. 2014. Proto-Uralic ergativity reconsidered. *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 38. 1–34.
- Dryer, Matthews. 2013a. Order of negative morpheme and verb. Teoksessa Dryer, Matthew & Haspelmath, Martin (toim.), *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <<http://wals.info/chapter/143>>
- Dryer, Matthews. 2013b. Position of negative word with respect to subject, object, and verb. Teoksessa Dryer, Matthew & Haspelmath, Martin (toim.), *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <<http://wals.info/chapter/144>>
- Fokos, Dávid. 1960. Etimológiai, jelentéstani és szintaktikai adalékok. *Nyelvtudományi Közlemények* 62. 101–111.
- Forsberg, Ulla-Maija. 2024a. Khanty dialects. Teoksessa Vajda, Edward (toim.), *The languages and linguistics of Northern Asia: Language families*, 253–280. Berlin: Mouton de Gruyter. <<https://doi.org/10.1515/9783110556216-005>>
- Forsberg, Ulla-Maija. 2024b. Mansi dialects. Teoksessa Vajda, Edward (toim.), *The languages and linguistics of Northern Asia: Language families*, 281–304. Berlin: Mouton de Gruyter. <<https://doi.org/10.1515/9783110556216-006>>
- Greed, Teija. 2014. The expression of knowledge in Tatar. Teoksessa Aikhenvald, Alexandra Y. & Dixon, R.M.W. (toim.), *The grammar of knowledge. A cross-linguistic typology*, 69–88. Oxford: Oxford University Press.
- Grünthal, Riho. 2015. *Vepsän kielioppi* (Apuneuvoja suomalais-ugrialaisten kielten opintoja varten XVII). Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. <<https://www.sgr.fi/apuneuvoja/apuneuvoja17.pdf>>
- Grünthal, Riho & Nichols, Johanna. 2018. Transitivity-detransitivizing typology and language family history. *Lingua Posnaniensis* 58(2). 11–31. <<https://doi.org/10.1515/linpo-2016-0008>>
- Grünthal, Riho & Heyd, Volker & Holopainen, Sampsa & Janhunen, Juha & Khanina, Olesya & Miestamo, Matti & Nichols, Johanna & Saarikivi, Janne & Sinnemäki, Kaius. 2022. Drastic demographic events triggered the Uralic spread. *Diachronica* 39(4). 490–524. <<https://doi.org/10.1075/dia.20038.gru>>
- Gruzdeva, Ekaterina & Fedotov, Maxim. 2024 (painossa). Negation in Nivkh: a comparative pandialectal study. Teoksessa Veselinova, Ljuba & Miestamo, Matti (toim.), *Negation in the languages of the world*. Berlin: Language Science Press.
- Gruzdeva, Ekaterina & Janhunen, Juha. 2020. Notes on the typological pre-history of Ghilyak. *International Journal of Eurasian Linguistics* 2(1). 1–28.

- Gusev 2007 = Гусев, Валентин Ю. 2007. Эвиденциальность в нганасанском языке. Teoksessa Храковский, В. С. (toim.), *Эвиденциальность в языках Европы и Азии: Сборник статей памяти Натальи Андреевны Козинцевой*, 415–444. Санкт-Петербург: Наука.
- Gusev, Valentin J. 2015. Negation in Nganasan. Teoksessa Miestamo, Matti & Tamm, Anne & Wagner-Nagy, Beáta (toim.), *Negation in Uralic languages*, 103–132. Amsterdam: John Benjamins.
- Haspelmath, Martin. 1998. How young is standard average European. *Language Sciences* 20(3). 271–287.
<[https://doi.org/10.1016/S0388-0001\(98\)00004-7](https://doi.org/10.1016/S0388-0001(98)00004-7)>
- Haspelmath, Martin. 2001. The European linguistic area: Standard Average European. Teoksessa Haspelmath, Martin & König, Ekkehard & Oesterreicher, Wulf & Raible, Wolfgang (toim.), *Language typology and language universals: An international handbook 2*. Halbband (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft = Handbooks of Linguistics and Communication Science 20/2), 1492–1510. Berlin: De Gruyter Mouton.
<<https://doi.org/10.1515/9783110194265-044>>
- Helimski, Eugene. 2003. Areal groupings (Sprachbünde) within and across the borders of the Uralic language family: A survey. *Nyelvtudományi közlemények* 100. 156–167.
- Honti, László. 1997a. Die Negation im Uralischen I. *Linguistica Uralica* 33(2). 81–96. <<https://doi.org/10.3176/lu.1997.2.01>>
- Honti, László. 1997b. Die Negation im Uralischen II. *Linguistica Uralica* 33(3): 161–176. <<https://doi.org/10.3176/lu.1997.3.01>>
- Honti, László. 2006. On the historical background of habitive and izafet constructions in Hungarian. *Acta Linguistica Hungarica* 53(1). 41–51.
- Honti, László. 2008. ‘Habere’ «по-уральски». *Linguistica Uralica* 44(3). 161–177. <<https://doi.org/10.3176/lu.2008.3.01>>
- Huang, Chenlong. 2004. *A reference grammar of the Puxi variety of Qiang*. Hong Kong: City University of Hong Kong. (Väitöskirja.)
- Iemmolo, Giorgio & Klumpp, Gerson (toim.). 2014. *Differential Object Marking: Theoretical and empirical issues: Linguistics* 52(2). Berlin: Mouton de Gruyter.
<<https://www.degruyter.com/journal/key/ling/52/2/html>>
- Itkonen, Terho. 1975. Ergatiivisuutta suomessa. *Virittäjä* 79(1). 31–65.
<<https://journal.fi/virittaja/article/view/36531>>
- Jaakola, Minna. 2012. Displaying knowledge in journalistic texts: A contrastive analysis of an evidential particle in Estonian and Finnish. *Lähivõrdlusi = Lähivertailuja* 22. 43–70. <<http://dx.doi.org/10.5128/LV22.02>>
- Jaakola, Minna. 2018. Finnish evidential adverbs in argumentation. Teoksessa Foolen, Ad & de Hoop, Helen & Mulder, Gijs (toim.), *Evidence for evidentiality*, 121–141. Amsterdam: John Benjamins.

- Jaakola, Minna. 2021. Marking one's own viewpoint: The Finnish evidential verb+*kseeni* 'as far as I understand' construction. *Nordic Journal of Linguistics* 44. 255–280. <<https://doi.org/10.1017/S0332586520000244>>
- Jalava, Lotta. 2017. Grammaticalization of modality and evidentiality in Tundra Nenets. Teoksessa Hengeveld, Kees & Narrog, Heiko & Olbertz, Hella (toim.), *The grammaticalization of tense, aspect, mood and modality: A functional perspective*, 133–162. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Janhunen, Juha. 1982. On the structure of Proto-Uralic. *Finnisch-Ugrische Forschungen* 44. 23–42. <<https://doi.org/10.33339/fuf.109829>>
- Janhunen, Juha. 2007. Typological expansion in the Ural-Altai belt. *Incontri Linguistici* 30. 1–13.
- Janhunen, Juha. 2014. *A legkeletibb uráliak*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Janhunen, Juha. 2020. Grammaticalization in Uralic as viewed from a general Eurasian perspective. Teoksessa Bisang, Walter & Malchukov, Andrej (toim.), *Grammaticalization scenarios: Cross-linguistic variation and universal tendencies, Vol. 1*, 361–398. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Johanson, Lars. 2018. Turkic indirectivity. Teoksessa Aikhenvald, Alexandra Y. (toim.), *The Oxford handbook of evidentiality*, 510–524. Oxford: Oxford University Press.
<<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198759515.013.24>>
- Katz, Hartmut. 1980. Das Ururalische – Eine Ergativsprache. Teoksessa *Congressus Internationalis Fenno-Ugristarum 5. Turku 20.–27. VIII.1980. Pars VI*, 393–400. Turku: Turun yliopisto.
- Kehayov, Petar. 2008. *An areal-typological perspective to evidentiality: The cases of the Balkan and Baltic linguistic areas*. Tartu: Tartu Ülikool. (Väitöskirja.)
- Kehayov, Petar & Metslang, Helle & Pajusalu, Karl. 2012. Evidentiality in Livonian. *Linguistica Uralica* 48(1). 41–54.
<<https://doi.org/10.3176/lu.2012.1.04>>
- Kimball, Geoffrey David. 1985. *A descriptive grammar of Koasati*. New Orleans: Tulane University. (Väitöskirja.)
- Kittilä, Seppo. 2020. Folklore as an evidential category. *Folia Linguistica* 54(3). 697–721. <<https://doi.org/10.1515/flin-2020-2051>>
- Kittilä, Seppo. 2023. Inference versus assumption in light of the Finnish evidential-modal adverbs *näköjään* and *varmaan*. *Folia Linguistica*. <<https://doi.org/10.1515/flin-2023-2043>>
- Koptjevskaja-Tamm, Maria & Wälchli, Bernhard. 2001. The Circum-Baltic languages: An areal-typological approach. Teoksessa Dahl, Östen & Koptjevskaja-Tamm, Maria (toim.), *Circum-Baltic languages, Vol. 2: Grammar and typology*, 615–750. Amsterdam: John Benjamins.
- Krueger, John R. 1961. *Chuvash manual: Introduction, grammar, reader, and vocabulary*. Bloomington: Indiana University.

- Lu, Wen. 2018. *Aspects of the grammar of Tunxi Hui: A transitional Sinitic language*. Hong Kong: The University of Hong Kong. (Väitöskirja.)
- Markus, Elena & Fedor Rozhanskiy. 2022. Votic. Teoksessa Bakró-Nagy, Marianne & Laakso, Johanna & Skribnik, Elena (toim.), *The Oxford guide to the Uralic languages*, 330–349. Oxford: Oxford University Press.
<<https://doi.org/10.1093/oso/9780198767664.003.0019>>
- Miestamo, Matti. 2005. *Standard negation: The negation of declarative verbal main clauses in a typological perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Miestamo, Matti. 2006. Suomi maailman kielten joukossa eli mikä suomen rakenteessa onkaan erityistä. Teoksessa Harmanen, Minna & Siironen, Mari (toim.), *Kielioppi koulussa* (Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLX), 43–54. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Miestamo, Matti. 2011. Skolt Saami: A typological profile. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 93. 111–145.
<<https://doi.org/10.33340/susa.82233>>
- Miestamo, Matti. 2014. Partitives and negation: A cross-linguistic survey. Teoksessa Luraghi, Silvia & Huumo, Tuomas (toim.), *Partitive cases and related categories*, 63–86. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Miestamo, Matti. 2017. Negation. Teoksessa Aikhenvald, Alexandra Y. & Dixon, R. M. W. (toim.), *Cambridge handbook of linguistic typology*, 405–439. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miestamo, Matti. 2022. Negation and negatives. Teoksessa Bakró-Nagy, Marianne & Laakso, Johanna & Skribnik, Elena (toim.), *The Oxford guide to the Uralic languages*, 924–935. Oxford: Oxford University Press.
<<https://doi.org/10.1093/oso/9780198767664.003.0047>>
- Miestamo, Matti & Tamm, Anne & Wagner-Nagy, Beáta (toim.). 2015. *Negation in Uralic languages*. Amsterdam: John Benjamins.
- Nichols, Johanna. 2021. The origin and dispersal of Uralic: Distributional typological view. *Annual Review of Linguistics* 7. 351–369.
- Nichols, Johanna & Peterson, David & Barnes, Jonathan. 2004. Transitivity and detransitivizing languages. *Linguistic Typology* 8(2). 149–211.
<<https://doi.org/10.1515/lity.2004.005>>
- Norvik, Miina & Jing, Yingqi & Dunn, Michael & Forkel, Robert & Honkola, Terhi & Klumpp, Gerson & Kowalik, Richard & Metslang, Helle & Pajusalu, Karl & Piha, Minerva & Saar, Eva & Saarinen, Sirkka & Vesakoski, Outi. 2022. Uralic typology in the light of new comprehensive data sets. *Journal of Uralic Linguistics* 1(1). 4–42.
<<https://doi.org/10.1075/jul.00002.nor>>
- Olalde, Iñigo & Brace, Selina & Allentoft, Morten E. et al. 2018. The Beaker phenomenon and the genomic transformation of northwest Europe. *Nature* 555. 190–196. <<https://doi.org/10.1038/nature25738>>

- Parpola, Asko. 2012. The problem of Samoyed origins in the light of archaeology: On the formation and dispersal of East Uralic (Proto-Ugro-Samoyed). Teoksessa Hyytiäinen, Tiina & Jalava, Lotta & Saarikivi, Janne & Sandman, Erika (toim.), *Per Urales ad Orientem: Iter polyphonicum multilingue, Festschrift tillägnad Juha Janhunen på hans sextioårsdag den 12 februari 2012* (Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 264). Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
<https://www.sgr.fi/sust/sust264/sust264_parpola.pdf>
- Payne, John. R. 1985. Negation. Teoksessa Shopen, Timothy (toim.), *Language typology and syntactic description, Vol. I: Clause structure*, 197–242. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rédei, Károly. 1965. *Northern Ostyak chrestomathy*. Bloomington: Indiana University.
- Rießler, Michael. 2022. Kildin Saami. Teoksessa Bakró-Nagy, Marianne & Laakso, Johanna & Skribnik, Elena (toim.), *The Oxford guide to the Uralic languages*, 219–239. Oxford: Oxford University Press.
<<https://doi.org/10.1093/oso/9780198767664.003.0013>>
- Saarikivi, Janne 2022. The divergence of Proto-Uralic and its offspring: A descendent reconstruction. Teoksessa Bakró-Nagy, Marianne & Laakso, Johanna & Skribnik, Elena (toim.), *The Oxford guide to the Uralic languages*, 28–58. Oxford: Oxford University Press.
<<https://doi.org/10.1093/oso/9780198767664.003.0002>>
- Salminen, Tapani. 2024. The Samoyed languages. Teoksessa Vajda, Edward (toim.), *The languages and linguistics of Northern Asia: Language families*, 167–252. Berlin: Mouton de Gruyter.
<<https://doi.org/10.1515/9783110556216-004>>
- Seržant, Ilja. A. 2015. The independent partitive as an Eastern Circum-Baltic isogloss. *Journal of Language Contact* 8(2). 341–418.
<<https://doi.org/10.1163/19552629-00802006>>
- Setälä, Eemil N. 1953. *Näytteitä liivin kielestä*. Suomentanut ja julkaissut Väinö Kyrölä (Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 106). Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Shagal, Ksenia & Nichols, Johanna & Wahlström, Max. 2019. (Non)finiteness in clause combining: a typological survey. (Esitelmä konferenssissa 13th Association of Linguistic Typology Conference, Università di Pavia, 4.9.2019.)
- Sipócz, Katalin. 2015. Negation in Mansi. Teoksessa Miestamo, Matti & Tamm, Anne & Wagner-Nagy, Beáta (toim.), *Negation in Uralic languages*, 191–217. Amsterdam: John Benjamins.
- Skalička, Vladimír. 1933–1934. Zur Charakteristik des eurasischen Sprachbundes. *Archiv Orientální* 6. 272–274.
- Skribnik & Afanas'eva 2004 = Скрибник, Е.К. & Афанасьева, К.В. 2004. *Практический курс мансийского языка: Учебное пособие, Часть 1*. Новосибирск: НГУ.

- Skribnik, Elena & Kehayov, Petar. 2018. Evidentials in Uralic languages. Teoksessa Aikhenvald, Alexandra Y. (toim.), *The Oxford handbook of evidentiality*, 525–553. Oxford: Oxford University Press.
<<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198759515.013.25>>
- Spets, Silja-Maija. 2021. Marin kielten menneen ajan tempusten evidentialisuudesta ja modaalisuudesta. *Virittäjä* 125(2). 248–257.
<<https://doi.org/10.23982/vir.103170>>
- Spets, Silja-Maija. 2023. Egoforisuus ja marin deiktiset evidentialipartikkelit. (Esitelmä 49. Kielitieteen päivillä, Oulu, 25.5.2023.)
- Stassen, Leon. 2009. *Predicative possession*. Oxford: Oxford University Press.
- Stassen, Leon. 2013. Comparative constructions. Teoksessa Dryer, Matthew & Haspelmath, Martin (toim.), *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology.
<<http://wals.info/chapter/121>>
- Sun, Jackson Tianshin. 1993. Evidentials in Amdo-Tibetan. *Bulletin of the Institute of History and Philology, Academia Sinica* 63(4). 945–1001.
- Treis, Yvonne. 2018. Comparative constructions: An introduction. *Linguistic Discovery* 16(1). i–xxvi.
- Trubetzkoy = Трубецкой, Николай С. 1923. Вавилонская башня и смешение языков. *Евразийский временник* 3. 107–124.
- Tsumagari, Toshiro. 2009. Grammatical outline of Uilta (revised). *Journal of the Graduate School of Letters* 4. 1–21.
- WALS 2013 = Dryer, Matthew & Haspelmath, Martin (toim.). 2013. *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <<https://wals.info>>
- Werner, Heinrich. 1997. *Die ketische Sprache*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Whorf, Benjamin Lee. 1956. *Language, thought, and reality: Selected writings of Benjamin Lee Whorf*. John B. Carroll (toim.). Cambridge, MA: MIT Press.
- Winkler, Eberhard. 2001. *Udmurt*. München: LINCOM Europa.
- Yurayong, Chingduang. 2019. Predicative possession in Novgorod Birch Bark documents in the Ural-Altai context. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 97. 183–233. <<https://doi.org/10.33340/susa.74592>>
- Yurayong, Chingduang & Szeto, Pui Yiu. 2020. Altaicization and De-Altaicization of Japonic and Koreanic. *International Journal of Eurasian Linguistics* 2(1). 108–148.
- Zhou, Chenlei. 2024. Towards a new typology of comparative constructions in East Asian languages. *Linguistic Typology*.
<<https://doi.org/10.1515/lingty-2023-0028>>